

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені Михайла Коцюбинського**

Дудікова Лариса Володимирівна

УДК 378.147:378.046.4(477)

**ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ
ДО ПРОФЕСІЙНОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ
У МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

**Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук**

Вінниця – 2011

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, м. Вінниця.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор Сметанський Микола Іванович, Хмельницький інститут соціальних технологій Університету «Україна», завідувач кафедри соціальної роботи.

Офіційні опоненти:

доктор педагогічних наук, професор Чайка Володимир Мирославович, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, інститут педагогіки і психології, директор;

кандидат педагогічних наук, доцент Лісовий Микола Іванович, Вінницький національний медичний університет імені М. І. Пирогова, кафедра українознавства, доцент кафедри.

Захист відбудеться 23 березня 2011 р. о 12-00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 05.053.01 Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського за адресою: 21100, м. Вінниця, вул. Острозького, 32, 2-й корпус, зала засідань.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (21100, м. Вінниця, вул. Острозького, 32).

Автореферат розісланий 22 лютого 2011 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

А.М. Коломієць

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. У сучасному світі знання та кваліфікація є не тільки капіталом людини, а й додатковим ресурсом економічного розвитку будь-якої країни. Конкурентоспроможність знань, їх мобільність, здатність швидко реагувати на зміни в суспільстві стали основними складовими успіху особистості в професійній діяльності. Суспільство нині потребує кваліфікованих фахівців, здатних усвідомити власне «Я», відмовляти у разі потреби від традиційних схем мислення, спроможних до активного сприйняття нового, нетрадиційного, до безперервного професійного самовдосконалення. Це повною мірою стосується і лікарів, чия робота передбачає постійне особистісне й професійне зростання, накопичення досвіду та опанування нових лікувальних технологій, вдосконалення практичних навичок, дослідницьку роботу тощо. Особливості медичної роботи зумовлені вимогами освітнього, практичного та особистісного характеру, оскільки саме участь медика в лікувальному процесі є визначальною і найвідповідальнішою. Лікар повинен визначити діагноз, встановити план лікування з урахуванням усіх даних анамнезу та діагностики, активно працювати з хворим, використовуючи елементи психологічного впливу, розробити заходи реабілітації та профілактики.

Особливі вимоги ставляться і до суто людських моральних якостей лікаря. Вони є основою фахової моралі медика, що підпорядкована цілям охорони здоров'я та життя людини загалом. Найважливішою моральною вимогою до лікаря, що визначає гуманізм його професії, є постійна готовність надавати медичну допомогу, уважно ставитися до хворого як до індивідуальності та піклуватися про нього, сповідуючи етичний принцип Гіппократа «Non nocere» (не нашкодь). Майбутній лікар повинен бути таким, що гарантує збереження медичної таємниці, коректним, гуманним, обов'язковим.

Потребують удосконалення також професійні якості лікарів. Це обумовлено тим, що світові економічні, політичні та соціальні процеси нині визначають нові вимоги до системи охорони здоров'я. В світі щороку зростає кількість соціально небезпечних хвороб та явищ, зокрема таких, як інфікування вірусом імунодефіциту людини, синдром набутого імунодефіциту, атипова пневмонія. Все більша кількість людей є залежною від психотропних та наркотичних речовин. Зростання потреби в медичній допомозі є наслідком і демографічних змін, оскільки в структурі населення суттєво збільшується частка людей похилого віку, які потребують особливого медичного догляду.

У результаті виникає гостра потреба у пошуках шляхів підвищення якості підготовки майбутніх лікарів. Вирішення означеної проблеми значною мірою обумовлене наявністю в студентів медичних навчальних закладів внутрішньої мотивації постійного вдосконалення своїх професійних і особистісних якостей, тобто потреби у самовдосконаленні.

Проблеми самовдосконалення особистості досліджували І. Бех, Н. Бітянова, О. Блінова, Н. Брагіна, Т. Вайніленко, А. Громцева, І. Донцов, С. Єлканов, Ю. Орлов, Л. Рувинський, Г. Селевко, М. Сметанський, В. Тертична, В. Чайка та ін. Учені розробили теоретичні основи самовдосконалення, загальну концепцію його педагогічного стимулювання, визначили суть, особливості та функції

самовдосконалення в професійній діяльності, обґрунтували взаємозв'язок між самовдосконаленням і ефективною професійною діяльністю, дослідили шляхи й засоби формування потреби в самовдосконаленні.

Формуванню вмінь та навичок самоосвітньої діяльності присвячені праці А. Айзенберга, В. Бондаревського, В. Буряка, А. Громцевої, Г. Єгорова, Б. Єсіпова, Ю. Калугіна, П. Підкасистого, Б. Райського, М. Скаткіна та ін. Умовам успішної підготовки молоді до постійного самовдосконалення присвячені дослідження Т. Вайніленко, О. Діденка, П. Харченко, М. Чобітька, Т. Шестакової. Педагогічні умови керівництва самовихованням студентів вивчали А. Калініченко, С. Карпенчук, В. Оржеховська, М. Сметанський, Л. Черчата та ін.

Загальні проблеми реформування вищої медичної школи досліджували К. Амосова, І. Булах, В. Краснов, І. Кузнєцова, М. Тимофієва, О. Уваркіна, О. Юдіна та ін. У працях В. Бабаліч, Л. Добровської, В. Корзуніна, О. Кутузової, М. Лісового, М. Мруги, Л. Переймибіді, Д. Хацаєвої визначено особливості підготовки майбутніх лікарів.

У працях зазначених науковців багато цінного, позитивного, їхній критичний аналіз сприяє систематизації знань із проблем професійного самовдосконалення та професійної освіти.

Проте необхідно зазначити, що у своїх працях автори лише частково звертали увагу на проблеми професійного самовдосконалення майбутніх лікарів. У психологічній і педагогічній літературі нині немає досліджень, спеціально присвячених підготовці до професійного самовдосконалення саме майбутніх лікарів. Як наслідок залишаються недостатньо з'ясованими зміст, форми і методи педагогічного впливу на цей процес. Такий стан справ негативно позначається на результатах навчально-виховного процесу в вищому медичному навчальному закладі в цілому та підготовці студентів до професійного самовдосконалення зокрема.

Отже, актуальність проблеми підготовки майбутніх лікарів до професійного самовдосконалення та недостатнє її вирішення у педагогічній теорії та практиці зумовили вибір теми дисертаційного дослідження: «Формування готовності до професійного самовдосконалення у майбутніх лікарів».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація є складовою комплексного наукового дослідження кафедри педагогіки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського «Методологія і технологія моніторингу якості педагогічної діяльності» (протокол № 5 від 24 грудня 2008 року). Тему дисертації затверджено вченою радою Вінницького державного педагогічного університету (протокол № 5 від 27 грудня 2006 року) та узгоджено у Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології в Україні (протокол № 4 від 24 квітня 2007 року).

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити педагогічні умови формування готовності майбутніх лікарів до професійного самовдосконалення.

Для досягнення мети у дослідженні передбачено вирішення таких завдань:

- визначити сутність, зміст готовності майбутніх лікарів до професійного самовдосконалення та особливості її формування;

- конкретизувати критерії, показники та рівні готовності майбутніх лікарів до професійного самовдосконалення;
- обґрунтувати педагогічні умови формування готовності майбутніх лікарів до професійного самовдосконалення та здійснити їх експериментальну перевірку;
- підготувати методичні рекомендації щодо формування готовності до професійного самовдосконалення у майбутніх лікарів.

Гіпотеза дослідження полягає в тому, що рівень готовності майбутніх лікарів до професійного самовдосконалення підвищиться, якщо в їхній професійній підготовці забезпечити формування мотивації та потреби у професійному самовдосконаленні; створити в студентському колективі сприятливу соціально-психологічну атмосферу для вияву активності та особистісного розвитку студентів; розвивати самостійність студентів через організацію їхньої самоосвіти та самовиховання, формування навичок самоосвітньої діяльності, навчання методів та прийомів самовиховання; організувати педагогічне керівництво цим процесом на основі індивідуального підходу, налагодження суб'єкт-суб'єктної взаємодії між студентами і викладачами.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх лікарів.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування готовності майбутніх лікарів до професійного самовдосконалення як компонент професійної підготовки.

Теоретико-методологічною основою дослідження є: філософська теорія пізнання; вчення про взаємодію різних чинників і умов становлення особистості та її розвитку; системний підхід до всебічного формування майбутнього фахівця; вчення про безперервне вдосконалення особистості й діяльнісний підхід до організації навчально-виховного процесу; ідеї, положення і висновки, які стосуються: теорії діяльності та розвитку особистості (К. Абульханова-Славська, І. Зайцева, Л. Виготський, Н. Вознюк, М. Каган, І. Кон, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн та ін.); професійної підготовки фахівців у вищих навчальних закладах (А. Алексюк, Г. Балл, Л. Барановська, Є. Барбіна, Р. Гуревич, О. Куцевол, І. Козловська, Л. Маркелова, А. Маркова, О. Матвієнко, Н. Мойсеюк, А. Новіков, О. Пехота, В. Пономаренко, В. Сластьонін, З. Слепкань, В. Соловієнко, М. Сметанський, Г. Тарасенко, В. Чайка, В. Шахов та ін.); організації навчального процесу у вищому навчальному закладі (В. Андрєєв, С. Архангельський, Ю. Бабанський, В. Безпалько, В. Давидов, І. Лернер, О. Матюшкін, М. Махмутов, П. Підкасистий, І. Подласий, Л. Подоляк, С. Смірнов, В. Юрченко та ін.); проблем реформування вищої медичної школи (К. Амосова, І. Булах, Ю. Вороненко, В. Казаков, К. Корсак, В. Москаленко, Л. Пиріг, Я. Радиш, І. Солоненко та ін.); сутності та основних напрямів і методів самоосвіти (В. Бондаревський, В. Буряк, А. Громцева, Г. Єгоров, Б. Єсіпов, Ю. Калугін, П. Підкасистий, І. Подласий, Б. Райський та ін.), особливостей та окремих аспектів організації самовиховання молоді (О. Донцов, С. Карпенчук, Л. Рувинський, Г. Селевко, В. Сухомлинський); змісту і завдань професійного самовиховання студентів (С. Єлканов, О. Пехота, С. Карпенчук, В. Оржеховська, Л. Черчата та ін.); феномена самореалізації особистості (Р. Бернс, К. Роджерс, А. Маслоу, В. Франкл, Е. Фромм, К. Юнг).

Для розв'язання поставлених завдань і перевірки гіпотези було використано

такі **методи дослідження**: *теоретичні*: порівняльний аналіз філософської, історичної, соціологічної, психологічної та педагогічної літератури для розкриття сутності й особливостей формування готовності до професійного самовдосконалення майбутніх лікарів; аналіз сучасних вітчизняних досліджень з метою з'ясування сучасного стану проблеми формування готовності до професійного самовдосконалення та можливостей вищої освіти щодо її вирішення; *емпіричні*: спостереження, анкетування, бесіди, ранжування для визначення сукупності знань, умінь та особистісних якостей, що забезпечують результативність процесу формування готовності майбутніх лікарів до професійного самовдосконалення; педагогічний експеримент для діагностування рівнів сформованості готовності майбутніх лікарів до професійного самовдосконалення, перевірки ефективності педагогічних умов формування досліджуваної якості; *математичної статистики* для обробки одержаних даних і встановлення кількісних залежностей між явищами та процесами.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилась у Вінницькому національному медичному університеті імені М. І. Пирогова, Буковинському державному медичному університеті, Вищому державному навчальному закладі України «Українська медична стоматологічна академія», Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського, Вінницькому медичному коледжі імені акад. Д. К. Заболотного в 2005–2010 роках. Основною базою експериментальної роботи став Вінницький національний медичний університет імені М. І. Пирогова, де було перевірено ефективність педагогічних умов формування готовності майбутніх лікарів до професійного самовдосконалення. Усього різними видами дослідження було охоплено 580 студентів та 86 представників науково-педагогічного складу ВНЗ.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що: *вперше* обґрунтовано педагогічні умови формування готовності майбутніх лікарів до професійного самовдосконалення під час навчання у ВНЗ (формування мотивації та потреби у професійному самовдосконаленні; створення у студентському колективі сприятливої соціально-психологічної атмосфери для вияву активності, особистісного розвитку студентів; розвиток самостійності студентів через організацію їхньої самоосвіти та самовиховання, формування навичок самоосвітньої діяльності, навчання методів та прийомів самовиховання; педагогічне керівництво цим процесом на основі індивідуального підходу, налагодження суб'єкт-суб'єктної взаємодії між студентами і викладачами); визначено зміст, структуру та особливості готовності майбутніх лікарів до професійного самовдосконалення;

конкретизовано критерії (мотиваційно-ціннісний, пізнавально-інформаційний, діяльнісно-результативний), показники та рівні готовності до професійного самовдосконалення у майбутніх лікарів;

подальшого розвитку набули педагогічні засади професійної підготовки майбутніх лікарів.

Практичне значення одержаних результатів полягає у впровадженні у навчально-виховний процес ВНЗ методичних рекомендацій щодо формування готовності майбутніх лікарів до професійного самовдосконалення, що дало змогу

підвищити рівень знань і вмінь, необхідних студентам для подальшого професійного становлення, саморозвитку та самореалізації в майбутній професійній діяльності.

Матеріали дослідження можуть бути використані у навчально-виховному процесі ВНЗ Міністерства охорони здоров'я України, а також на курсах перепідготовки і підвищення кваліфікації медичних кадрів.

Результати дослідження впроваджено у навчально-виховний процес Вінницького національного медичного університету імені М. І. Пирогова (м. Вінниця, акт реалізації від 17 травня 2010 року), Буковинського державного медичного університету (м. Чернівці, акт впровадження від 13 жовтня 2009 року), Вищого державного навчального закладу України «Українська медична стоматологічна академія» (м. Полтава, довідка № 22-23/1657 від 2 квітня 2010 року), Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (м. Вінниця, довідка № 10/39 від 29 червня 2010 року), Вінницького медичного коледжу ім. акад. Д. К. Заболотного (м. Вінниця, довідка № 265 від 30 липня 2010 року).

Особистий внесок здобувача. У статті [8], написаній у співавторстві з О. Діденком, особистим внеском здобувача є обґрунтування змісту методичних рекомендацій щодо підготовки майбутніх лікарів до професійного самовдосконалення.

Апробація результатів дисертації. Теоретичні положення та результати дослідження обговорено та схвалено на конференціях: міжнародних: «Молодь та медична наука на початку ХХІ століття» (м. Вінниця, 20 травня 2006 року), «Стратегии развития Украины в глобальной среде» (м. Сімферополь, 7–9 листопада 2008 року); всеукраїнських: «Болонський процес: модернізація освіти в Україні» (м. Вінниця, 16 лютого 2006 року), «Освітньо-наукове забезпечення діяльності правоохоронних органів України» (м. Хмельницький, 14 листопада 2008 року), «Інноваційні технології вирішення нагальних потреб удосконалення підготовки лікарів» (м. Вінниця, 16 квітня 2009 року), «Сучасний соціокультурний простір 2009» (м. Київ, 24–26 вересня 2009 року). Про одержані результати та висновки роботи було зроблено доповіді на засіданнях кафедр педагогіки та психології Вінницького державного педагогічного університету, кафедри фізіології, міжкафедральних семінарах і нарадах Вінницького національного медичного університету.

Публікації. Основні результати дослідження відображено у 15 наукових публікаціях: 8 статей у фахових виданнях, рекомендованих ВАК України, з яких 7 є одноосібними, 6 у матеріалах наукових конференцій та 1 методичні рекомендації.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, висновків, додатків та списку використаних джерел (215 найменувань, із них 9 іноземними мовами). Робота містить 10 таблиць. Загальний обсяг дисертації складає 230 сторінки, основний зміст викладено на 161 сторінці.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми, проаналізовано стан її опрацювання у науковій літературі; визначено мету, гіпотезу, об'єкт, предмет і завдання дослідження; викладено методологічну й теоретичну основу; висвітлено наукову новизну та практичне значення дисертації, відображено відомості про апробацію та впровадження результатів дослідження.

У першому розділі – «Готовність майбутніх лікарів до професійного самовдосконалення як соціально-педагогічна проблема» – здійснено теоретичний аналіз і узагальнення психолого-педагогічної літератури з проблеми формування готовності майбутніх лікарів до професійного самовдосконалення, з'ясовано її сутність, визначено критерії, показники та рівні готовності майбутніх лікарів до професійного самовдосконалення.

У результаті дослідження встановлено, що проблема формування готовності до професійного самовдосконалення особистості є однією з найбільш важливих у сучасній науці. У філософії професійне самовдосконалення особистості нині вивчають у тісному зв'язку зі смислотвірним ядром людини, її унікальністю та неповторністю. В психології його трактують як результат духовно-практичної діяльності особистості, що прагне до розкриття усієї повноти своєї людської сутності. Психологи розглядають професійне самовдосконалення як соціально-психологічний феномен, як внутрішньо детермінований процес розвитку особистості. В педагогічних дослідженнях професійне самовдосконалення аналізують з урахуванням активного впливу соціального середовища. Предметом педагогічних досліджень є ті шляхи і засоби підвищення внутрішньої творчої активності особистості, що в результаті повинні сприяти її самовдосконаленню.

У контексті проведеного дослідження професійне самовдосконалення особистості розглядається як цілеспрямована, систематична, високоорганізована й творча діяльність, що полягає в самостійному поглибленні й розширенні фахових знань, розвитку умінь, здібностей, професійно значущих якостей особистості та передбачає безперервне формування її кваліфікації й особистісне зростання. Складовими самовдосконалення є самоосвіта та самовиховання.

Результати аналізу наукової літератури дали змогу визначити, що готовність майбутнього лікаря до професійного самовдосконалення – це його інтегративна особистісна властивість, яка характеризується системою фахових знань і вмінь, сформованих самоосвітніх і самовиховних умінь, професійної самосвідомості, переконаності в соціальній і особистій значимості професійного самовдосконалення, прагненні до нового і бажанні стати висококваліфікованим фахівцем.

Результати вивчення психологічної і педагогічної літератури, аналізу сутності та змісту готовності майбутніх лікарів до професійного самовдосконалення, а також наявного емпіричного досвіду дали можливість конкретизувати критерії сформованості досліджуваної властивості: мотиваційно-ціннісний, пізнавально-інформаційний, діяльнісно-результативний. Показниками сформованості готовності майбутніх лікарів до професійного самовдосконалення за мотиваційно-ціннісним критерієм є інтерес до фаху лікаря, прагнення стати лікарем-професіоналом; сформованість потреби у професійному

самовдосконаленні; усвідомлення особистісного сенсу й значущості професійного самовдосконалення; бажання займатись самовдосконаленням, пізнавальний інтерес до особистісно-професійного зростання; розуміння свого «Я-реального» та необхідності досягнення «Я-ідеального»; сформованість ідей про важливість і необхідність професійного самовдосконалення на рівні загальних уявлень, думок, поглядів чи переконань; сформованість загальнолюдських духовно-моральних цінностей добра, гуманістичних світоглядних установок, а також норм добра та правил професійної поведінки й діяльності лікаря; усвідомлення важливості гуманістичних цінностей у власному житті та фаховій діяльності. Пізнавально-інформаційний критерій характеризується такими показниками, як усвідомлення ступеня своєї підготовленості до професійного самовдосконалення, самоспостереження й самоаналіз; чіткість уявлень про сутність, зміст, ознаки, складові, механізми, етапи професійного самовдосконалення лікаря; системність і глибина теоретичних знань з проблем професійного самовдосконалення; здатність осмислювати ситуації професійної діяльності багатогранно, з різних позицій, виділяючи окремі аспекти аналізу та встановлюючи між ними взаємозв'язки; самостійність у пошуку інформації про шляхи самовдосконалення лікаря; здатність до рефлексії; адекватність самооцінки своєї діяльності; активність під час обговорення різних медичних проблем, аналізі конкретних ситуацій, результатів лікарської практики. Сформованість готовності майбутніх лікарів до професійного самовдосконалення за діяльнісно-результативним критерієм проявляється у таких показниках, як уміння ставити мету й завдання професійного самовдосконалення, планувати кроки щодо їх досягнення; володіння різними методами, прийомами і технологіями самовдосконалення; уміння вибирати і використовувати доцільні засоби для пошуку й засвоєння інформації; самостійність у роботі з літературними джерелами, зацікавленість вивченням передового досвіду, досягненнями наук, дослідницькою роботою; уміння здійснювати самоконтроль, самоаналіз і самооцінку результатів діяльності із самовдосконалення; регулярність занять самоосвітою; вияв вольових якостей, зокрема наполегливості, дисциплінованості в процесі виконання навчальних завдань та досягнення цілей самовдосконалення; внутрішня незалежність від зовнішнього керівництва, необхідність лише консультативної допомоги у справі самовдосконалення.

Визначення критеріїв і показників готовності майбутніх лікарів до професійного самовдосконалення дало змогу виділити три рівні її сформованості, зокрема високий, середній та низький.

З метою виявлення реального стану готовності майбутніх лікарів до професійного самовдосконалення здійснено її початкову діагностику. Дослідження проведено за визначеними критеріями на базі Вінницького національного медичного університету імені М. І. Пирогова. Респонденти – студенти першого і другого курсу загальною кількістю 100 осіб. Результати опитування свідчать, що результати оцінки сформованості готовності шляхом самооцінювання (СО) майже не відрізняються від експертного оцінювання (ЕО). Найбільшими виявились розбіжності в оцінці сформованості готовності до професійного самовдосконалення за діяльнісно-результативним критерієм.

У цілому результати діагностичного дослідження свідчать про досить

низький рівень сформованості готовності майбутніх лікарів до професійного самовдосконалення. Зокрема, за мотиваційно-ціннісним критерієм готовність до професійного самовдосконалення на високому рівні сформована лише у 7 % майбутніх лікарів, на середньому рівні знаходиться близько 61 % респондентів, на низькому – близько 32 % студентів. Дещо нижчим виявився стан сформованості готовності студентів до професійного самовдосконалення за пізнавально-інформаційним критерієм: близько 3 % студентів мали високий рівень, 54 % – середній рівень і 43 % – низький. Ще нижчою виявилася сформованість готовності до професійного самовдосконалення у майбутніх лікарів за діяльнісно-результативним критерієм: тільки 3 % студентів мають високий рівень, 35 % – середній рівень і 62 % – низький. Середнє значення за цими критеріями становить: 16, 15 та 12 балів відповідно, при максимально можливій оцінці у 32 бали.

Статистична обробка даних, одержаних упродовж констатувального етапу педагогічного експерименту свідчить, що загальний стан сформованості готовності до професійного самовдосконалення у майбутніх лікарів знаходиться переважно на низькому та середньому рівні (відповідно у 46 % і 50 % студентів) і лише у незначної частини майбутніх лікарів, що не перевищує 4 %, – на високому рівні.

Як свідчать результати анкетування, потреби у самовдосконаленні сформовані у 5 % студентів, у близько третини (28 %) – посередньо, у більшості ж (67 %) потреби майже не сформовані. Не всі студенти усвідомлюють особистісний сенс та значущість професійного самовдосконалення. Зокрема на необхідність цієї роботи вказали 15 % студентів, про її важливість зазначили 63 % студентів, недостатньо усвідомлюють значення цієї роботи 22 % студентів.

Такий стан справ спричиняє до необхідності визначення педагогічних умов удосконалення підготовки майбутніх лікарів до професійного самовдосконалення. У другому розділі – **«Дослідно-експериментальна робота з формування готовності майбутніх лікарів до професійного самовдосконалення»** – обґрунтовано педагогічні умови досліджуваного феномену; визначено зміст та особливості організації формувального етапу педагогічного експерименту, проаналізовано його результати; запропоновано методичні рекомендації, покликані допомогти науково-педагогічному складу та студентам зробити процес формування готовності до професійного самовдосконалення більш результативним.

З урахуванням результатів аналізу психологічної та педагогічної літератури, наукових досліджень, практичного досвіду роботи зроблено припущення, що формування готовності майбутніх лікарів до професійного самовдосконалення під час професійної підготовки може бути забезпечено шляхом впровадження таких педагогічних умов: формування мотивації та потреби у професійному самовдосконаленні; створення у студентському колективі сприятливої соціально-психологічної атмосфери для вияву активності та особистісного розвитку студентів; розвиток самостійності студентів через організацію їх самоосвіти та самовиховання, формування навичок самоосвітньої діяльності, навчання методів та прийомів самовиховання; організація педагогічного керівництва цим процесом на основі індивідуального підходу, налагодження суб'єкт-суб'єктної взаємодії між студентами і викладачами.

З метою *формування мотивації та потреби у професійному самовдосконаленні* було використано такі форми занять, як проблемні лекції й семінари, «круглі столи», зустрічі із професіоналами, досвідченими лікарями, робота у творчих групах, соціально-психологічний тренінг, імітаційні ігри, а також факультативний спецкурс «Основи професійного самовдосконалення лікаря». Теоретичний блок факультативу передбачав розвиток професійної самосвідомості лікарів. Він містив такі питання, як сутність і структура професійної самосвідомості; професійна самооцінка лікаря як один із важливих елементів професійної самосвідомості; професійний самоаналіз як фактор підвищення ефективності професійної діяльності лікаря. На семінарських і практичних заняттях студентам пропонувалося вирішити завдання аналізу й оцінки досвіду інших. Студенти обговорювали різні позиції щодо вирішення професійних проблем, аргументували свою думку. В результаті вироблялися об'єктивні критерії для самоаналізу себе як професіонала, студенти розглядали ціннісні орієнтації майбутнього лікаря в професійній сфері, у них формувалася установка на професійний саморозвиток і самовиховання. Були також організовані зустрічі з відомими лікарями міста. Зверталася увага на високі взірці праці лікаря, специфіку професії лікаря, її позитивні й негативні сторони (тема 2: «Самовдосконалення особистості та завдання підготовки лікаря»).

Для формування образу «Я-ідеальне» студенти знайомились з діяльністю знаних медиків – фахівців своєї справи, зокрема М. І. Пирогова (основоположника воєнно-польової хірургії як галузі медичної науки), Д. К. Заболотного (фундатора епідеміології), В. П. Філатова (засновника вітчизняної наукової школи офтальмологів), О. О. Богомольця (основоположника вітчизняної школи патофізіології), М. М. Амосова (засновника Інституту серцево-судинної хірургії АМН України).

Практикувалось також написання студентами міні-творів та творів-роздумів про своє розуміння призначення професії лікаря, своє покликання. Така робота допомагала студентам актуалізувати власний досвід емоційно-ціннісного ставлення до професійного самовдосконалення, розкрити свою світоглядну позицію щодо різноманітних медичних проблем.

Окрім цього, було передбачено проведення методів соціально-психологічного навчання, зокрема тренінгів. Специфічні процедури і психологічна атмосфера психотренінгу передбачали доброзичливе ставлення, прийняття і підтримку особистості, створення умов для самоутвердження і саморозвитку, постійне надання позитивного підкріплення, актуалізацію перспектив учасників тренінгової групи, – усе це було чинниками, котрі сприяли підтримці та розвитку мотивації навчання студентів.

З метою *створення у студентському колективі сприятливої соціально-психологічної атмосфери для вияву активності та особистісного розвитку студентів* було враховано положення особистісно орієнтованого підходу, використовувались ситуації професійного спілкування, де студенти мали максимальні можливості для саморозкриття. Важливе значення у цій роботі мало використання проблемних та евристичних методів, зокрема проблемний виклад навчального матеріалу, аналіз професійних ситуацій, вирішення творчих завдань,

евристичні бесіди; професійний самоаналіз і самооцінка власної діяльності й діяльності однокурсників, творчі доповіді.

На лекційних заняттях було використано проблемний виклад знань. Зокрема, в процесі вивчення теми «Самовдосконалення: самопізнання та самооцінка» спецкурсу проблемним методом було передбачено вивчення питання про роль позитивної «Я-концепції» студента в його професійному становленні, про труднощі у професійному зростанні, пов'язані з неадекватною самооцінкою, а також про професійне становлення лікаря, зростання його особистості та чинників професійної спрямованості особистості.

Доповіді студенти проводили на різні теми, зокрема «Розробка індивідуального плану особистісного та професійного росту», «Розвиток адекватного розуміння себе та інших, а також досягнутих результатів», «Засоби підвищення здібності до самоконтролю, самоорганізації», «Стратегії, що надають змогу змінити стереотип діяльності» та ін. Така робота забезпечувала послідовне й емоційне повідомлення знань студентам.

Активно в експериментальній роботі було використано завдання на аналіз професійних ситуацій, а також завдання, що імітують професійну діяльність, у тому числі самоосвітню й самовиховну. Весь навчальний матеріал було розподілено на навчальні модулі відповідно до програми спецкурсу. До кожного з них розробили варіативні завдання трьох рівнів: репродуктивні, частково-пошукові (проблемні) й творчі (передбачали проведення мікродосліджень і рефлексії).

Складовою частиною дослідно-експериментальної роботи була організація тренінгу, під час якого студенти виконували вправи з метою вироблення навичок спілкування з колегами та пацієнтами. Використання тренінгу допомагало сконцентрувати увагу студентів на труднощах у спілкуванні; відпрацювати можливі варіанти виходу зі складних ситуацій, виробити позитивне емоційне налаштування на майбутню діяльність. Студенти вчилися спостерігати за собою й аналізувати свою реакцію на слова й дії інших людей; намагалися вибрати правильну установку в спілкуванні з хворими, їхніми родичами, колегами; розробляли й використовувати програми самонавіювання для налаштування на роботу.

Розвиток самостійності студентів через організацію їх самоосвіти та самовиховання, формування навичок самоосвітньої діяльності, навчання методів та прийомів самовиховання було реалізовано шляхом впровадження різних видів самостійної роботи, зокрема читання-аналіз, складання планів та питань у процесі читання літературних джерел та лекції викладача, спостереження та подальше узагальнення даних, систематизація і класифікація матеріалу, складання таблиць, схем, графіків, діаграм, підготовка доповідей, повідомлень, рефератів до семінарських занять, підготовка до участі у диспутах, висновки та узагальнення з теми, написання рецензій на відповіді та повідомлення товаришів, конспектування, вибіркоче конспектування.

Опанування змісту кожної теми спецкурсу «Основи професійного самовдосконалення лікаря» передбачало конспект лекції і самостійне вивчення окремих питань, вивчення навчальної літератури, першоджерел. Виконання

завдань вимагало від студентів умінь працювати з різними джерелами інформації. Для підвищення якості самостійної роботи було враховано рівень оволодіння студентами конкретними уміннями під час виконання не тільки індивідуальних, а й фронтальних завдань. Водночас зверталася увага студентів на оволодіння такими пізнавальними уміннями, як уміння аналізувати, порівнювати, зіставляти явища і факти, виявляти причиново-наслідкові зв'язки, висловлювати своє ставлення до них, робити висновки й узагальнення. Таким чином, у системі завдань було враховано дидактичне правило їх поступового ускладнення з позиції оволодіння студентами вміннями працювати з різними формами інформації і проведення розумових операцій.

Для розвитку пам'яті були застосовані методи мнемотехніки, зокрема такі методи, як «логічних закономірностей», «послідовних асоціацій», «зв'язаних асоціацій», «фонетичних асоціацій», «автобіографічних асоціацій», «цифрово-буквений код», «ОЧОГ» (орієнтування, читання, огляд, головне). Була організована робота щодо навчання студентів запам'ятовувати текст за схемою: розуміння основної думки, виділення другорядних деталей, поділ тексту на головні й другорядні елементи, переказ із виділенням головної думки.

Для розвитку самоосвітніх умінь студентів був задіяний потенціал наукової роботи. Засобами самовиховання була обрана індивідуальна програма самовдосконалення, самоконтроль за її реалізацією. Для розвитку самостійності студентів, їх умінь самоосвітньої та самовиховної діяльності були використані й можливості спеціалізованої практики.

Педагогічне керівництво процесом формування готовності студентів до професійного самовдосконалення на основі індивідуального підходу, налагодження суб'єкт-суб'єктної взаємодії між студентами і викладачами спрямоване на формування стимулів та мотивів, формулювання настанов студентам щодо досягнення мети, планування, консультування, розробку посібників, рекомендацій та інших дидактичних матеріалів на допомогу студентові в організації самостійної пізнавальної діяльності, розробку систем її контролю та оцінювання результатів.

Під час організації навчання викладачі намагалися створювати висококультурне середовище емпатійної та творчої взаємодії зі студентами в пізнавальній, дослідницькій, предметній діяльності та під час спілкування. Зверталася увага на те, щоб викладач бачив у кожному студенту унікальну особистість; у своїй діяльності виявляв повагу особистої гідності майбутніх лікарів; був не «носієм істини в останній інстанції», а джерелом інформації й досвіду, експертом у питаннях, якими цікавляться студенти; був доступним для кожного студента, виявляв активність у взаємодії, був здатним до співпереживання; постійно прагнув розуміти себе й інших, оцінювати свої можливості, розвивати їх і "управляти" собою.

У роботі ми також врахували, що для оптимізації процесу професійного самовдосконалення конкретного студента необхідно порівнювати його не з іншими, а з ним самим, його попередніми результатами, оцінювати його відповідно до індивідуального внеску у вирішення тих або інших навчально-професійних і пізнавальних завдань.

Залежно від ступеня самостійності студентів у роботі із самовдосконалення

було використано різні види педагогічного впливу. На початковому етапі викладачі звертали особливу увагу на організацію діяльності студентів із самовдосконалення, пізніше – лише керували діяльністю студентів із самовдосконалення, на другому курсі завданням викладача був супровід діяльності студентів із самовдосконалення.

Експериментальна робота з формування готовності майбутніх лікарів до професійного самовдосконалення передбачала комплексне запровадження усіх визначених педагогічних умов з урахуванням специфічності цілей, змісту, організаційних форм, методів та прийомів педагогічного впливу. Крім того, у процесі формувального експерименту було забезпечено взаємодію і взаємозв'язок даних умов. Так, формування в студентському колективі сприятливої соціально-психологічної атмосфери забезпечувало розвиток мотивації і потреби в професійному самовдосконаленні, а вмiле педагогічне керівництво процесом самовдосконалення сприяло розвитку самостійності студентів, налагодження суб'єкт-суб'єктної взаємодії між ними і викладачами.

Основною організаційною формою експериментальної роботи з формування готовності майбутніх лікарів до професійного самовдосконалення ми обрали спецкурс «Основи професійного самовдосконалення лікаря». Спецкурс був спрямований на активізацію пізнавальної діяльності студентів, збагачення досвіду їхнього самопізнання. Під час його проведення зверталася увага на ознайомлення студентів з проблематикою професійного зростання лікаря, формування базових знань і умінь професійного самовдосконалення, розширення їхніх знань і вмінь у сфері самовдосконалення, закріплення стійких мотивів професійного зростання та стимулювання виявів активності. Оцінювання навчальної діяльності студентів здійснювалось за системою рейтингового контролю якості знань та пізнавальної активності.

Формувальний етап педагогічного експерименту, в якому взяли участь 210 студентів медичного факультету № 1 Вінницького національного медичного університету імені М. І. Пирогова, які навчаються за спеціальністю «лікувальна справа» (з них у контрольних групах – 114 осіб та в експериментальних – 96 осіб). Формувальний етап педагогічного експерименту проводився протягом двох років (із вересня 2007 року до травня 2009 року). Вибір навчальних груп був зумовлений вимогами однорідності та репрезентативності контингенту студентів контрольних та експериментальних груп. Вибіркову сукупність було сформовано із дотриманням принципу випадковості: у контрольну групу було включено навчальні групи із непарними номерами, в експериментальну – з парними номерами. Однорідність вибірки забезпечувалась як якісними показниками (студенти цих груп мали приблизно однакову успішність із різних навчальних предметів, однаковий середній вік, однаковий набір навчальних предметів, однаковий викладацький склад тощо), так і статистичною оцінкою досліджуваних ознак. Студентів контрольних груп було об'єднано у контрольну групу (КГ), а студентів експериментальних груп – в експериментальну групу (ЕГ).

Після проведення формувального етапу педагогічного експерименту було визначено результативність цієї роботи. Дієвість формувальних впливів було визначено на основі порівняльного аналізу результатів початкового та

підсумкового контролю за станом готовності майбутніх лікарів до професійного самовдосконалення на основі розроблених критеріїв та показників. Оцінку сформованості готовності студентів до професійного самовдосконалення в ЕГ і КГ було здійснено за допомогою комплексу дослідницьких методів і методик: спостереження, бесід, анкетування, тестування, експертних оцінок.

На початку та наприкінці формувального етапу експерименту в експериментальній і контрольній групах проведено контрольні діагностичні зрізи, які дали змогу простежити динаміку формування готовності майбутніх лікарів до професійного самовдосконалення. Основні результати відображено у таблиці 1.

Таблиця 1

Динаміка сформованості готовності майбутніх лікарів до професійного самовдосконалення на етапах педагогічного експерименту

Етапи	Групи	Кількість (%) осіб, що знаходяться на відповідному рівні		
		Низький	Середній	Високий
за мотиваційно-ціннісним критерієм				
Початковий	КГ	44 (38,6 %)	59 (51,75 %)	11 (9,65 %)
	ЕГ	35 (36,46 %)	51 (53,12 %)	10 (10,42 %)
Кінцевий	КГ	37 (32,46 %)	63 (55,26 %)	14 (12,28 %)
	ЕГ	11 (11,46 %)	60 (62,5 %)	25 (26,04 %)
за пізнавально-інформаційним критерієм				
Початковий	КГ	58 (50,88)	50 (43,86)	6 (5,26)
	ЕГ	51 (53,12)	41 (42,71)	4 (4,17)
Кінцевий	КГ	40 (35,09)	57 (50)	17 (14,91)
	ЕГ	21 (21,88)	53 (53,12)	24 (25)
за діяльнісно-результативним критерієм				
Початковий	КГ	72 (63,16)	37 (32,46)	5 (4,38)
	ЕГ	65 (67,71)	27 (28,12)	4 (4,17)
Кінцевий	КГ	61 (53,51)	34 (29,82)	19 (16,67)
	ЕГ	20 (20,83)	54 (56,25)	22 (22,92)

Порівняння показників, одержаних на початку та наприкінці формувального експерименту, показало, що в ЕГ зросла кількість студентів із високим і середнім рівнями готовності до професійного самовдосконалення, що є позитивним результатом проведеного дослідження. Водночас, кількість студентів у ЕГ з низьким рівнем готовності до професійного самовдосконалення зменшилась.

Одержані результати засвідчують, що зміни, які відбулись у розподілі студентів за рівнями готовності в ЕГ, є не випадковими, а результатом цілеспрямованого впливу обґрунтованих педагогічних умов. Достовірність отриманих результатів було перевірено за допомогою методів математичної статистики. У КГ відбулися незначні зміни, зумовлені природними умовами.

Результати експериментального дослідження дали змогу підготувати методичні рекомендації науково-педагогічному складу щодо підготовки майбутніх лікарів до професійного самовдосконалення.

ВИСНОВКИ

У дослідженні представлено теоретико-методичне обґрунтування та експериментальна перевірка педагогічних умов формування готовності майбутніх лікарів до професійного самовдосконалення.

1. Процес професійного самовдосконалення особистості – це цілеспрямована, систематична, високоорганізована й творча діяльність, що полягає в самостійному поглибленні й розширенні професійних знань, розвитку умінь, здібностей, професійно значимих якостей особистості та передбачає безперервний ріст її кваліфікації й особистісне зростання. Складовими самовдосконалення є самоосвіта та самовиховання. Готовність майбутнього лікаря до професійного самовдосконалення – це його інтегративна особистісна властивість, що характеризується системою професійних знань і вмінь, сформованих самоосвітніх і самовиховних умінь, професійної самосвідомості, переконаності в соціальній і особистій значимості професійного самовдосконалення, прагненні до нового і бажанні стати висококваліфікованим фахівцем.

Особливості формування готовності майбутніх лікарів до професійного самовдосконалення зумовлені вимогою підтримувати й удосконалювати свої знання та навички на рівні сучасного стану медицини, вимогами освітнього, практичного та особистісного характеру, сучасними світовими економічними, політичними та соціальними процесами, що визначають нові вимоги до системи охорони здоров'я, зростанням кількості соціально небезпечних хвороб та явищ (вірус імунодефіциту, атипова пневмонія, залежність від психотропних та наркотичних речовин), демографічними змінами, проведенням масштабних профілактичних заходів, а також високими вимогами щодо моральних якостей лікаря.

2. Основними критеріями сформованості готовності майбутніх лікарів до професійного самовдосконалення є мотиваційно-ціннісний, пізнавально-інформаційний, діяльнісно-результативний. Показниками сформованості готовності майбутніх лікарів до професійного самовдосконалення за мотиваційно-ціннісним критерієм є інтерес до професії лікаря, прагнення стати лікарем-професіоналом; сформованість потреби у професійному самовдосконаленні; усвідомлення особистісного сенсу та значущості професійного самовдосконалення; бажання займатись самовдосконаленням, пізнавальний інтерес до особистісно-професійного зростання; розуміння свого «Я-реального» та необхідності досягнення «Я-ідеального»; сформованість ідей про важливість і необхідність професійного самовдосконалення на рівні загальних уявлень, думок, поглядів чи переконань; сформованість загальнолюдських духовно-моральних цінностей добра, гуманістичних світоглядних установок, а також норм добра та правил професійної поведінки й діяльності лікаря; усвідомлення важливості гуманістичних цінностей у власному житті та професійній діяльності.

Основними показниками сформованості готовності майбутніх лікарів до професійного самовдосконалення за пізнавально-інформаційним критерієм є усвідомлення ступеня своєї підготовленості до професійного самовдосконалення, самостереження й самоаналіз; чіткість уявлень про сутність, зміст, ознаки, складові, механізми, етапи професійного самовдосконалення медика; системність і

глибина теоретичних знань з проблем професійного самовдосконалення; здатність осмислювати ситуації професійної діяльності багатогранно, з різних позицій, виділяючи окремі аспекти аналізу та встановлюючи між ними взаємозв'язки; самостійність у пошуку інформації про шляхи самовдосконалення лікаря; здатність до рефлексії; адекватність самооцінки своєї діяльності; активність під час обговорення різних медичних проблем, аналізу конкретних ситуацій, результатів лікарської практики.

Показниками сформованості готовності майбутніх лікарів до професійного самовдосконалення за діяльнісно-результативним критерієм є уміння ставити мету й завдання професійного самовдосконалення, планувати кроки щодо їх досягнення; володіння різними методами, прийомами і технологіями самовдосконалення; уміння вибирати і використовувати доцільні засоби для пошуку й засвоєння інформації; самостійність у роботі з літературними джерелами, інтерес до вивчення передового досвіду, до наукових досягнень, до дослідницької роботи; уміння здійснювати самоконтроль, самоаналіз і самооцінку результатів діяльності із самовдосконалення; регулярність занять самоосвітою; вияв волевих якостей, зокрема наполегливості, дисциплінованості під час виконання навчальних завдань та досягнення цілей самовдосконалення; внутрішня незалежність від зовнішнього керівництва, необхідність лише консультативної допомоги у справі самовдосконалення.

Сформованість готовності майбутніх лікарів до професійного самовдосконалення проявляється на трьох рівнях – високому, середньому та низькому.

3. Педагогічними умовами, що забезпечують формування готовності майбутніх лікарів до професійного самовдосконалення, є: 1) формування мотивації та потреби у професійному самовдосконаленні; 2) створення у студентському колективі сприятливої соціально-психологічної атмосфери для прояву активності та особистісного розвитку студентів; 3) розвиток самостійності студентів через організацію їх самоосвіти та самовиховання, формування навичок самоосвітньої діяльності, навчання методів та прийомів самовиховання; 4) педагогічне керівництво цим процесом на основі індивідуального підходу, налагодження суб'єкт-суб'єктної взаємодії між студентами і викладачами.

Експериментальна перевірка висунутих припущень, обробка даних методами математичної статистики підтвердили гіпотезу про те, що рівень готовності майбутніх медиків до професійного самовдосконалення можна підвищити через впровадження у професійну підготовку майбутніх лікарів обґрунтованих у дослідженні педагогічних умов.

4. Проведене дослідження засвідчило, що у навчально-виховному процесі ВНЗ залишаються потенційні резерви для вдосконалення підготовки майбутніх лікарів щодо результативного формування у них готовності до професійного самовдосконалення. Зокрема, професорсько-викладацькому складу, кураторам навчальних груп доцільно звернути увагу: 1) на необхідність дотримання в роботі з формування у студентів готовності до професійного самовдосконалення гуманістичної освітньої парадигми; 2) розвиток мотиваційної сфери студентів до професійного самовдосконалення, ознайомлення їх з вимогами, які висуває

професійна діяльність до знань, умінь і якостей фахівця; 3) створення у студентському колективі сприятливої соціально-психологічної атмосфери для вияву активності кожного студента, його особистісного розвитку; 4) розвиток самостійності студентів, формування у них умінь самостійно контролювати свої дії, оцінювати результати своєї роботи; 5) формування самоосвітніх умінь студентів; 6) ознайомлення студентів з основними методами та прийомами самовиховання (самопізнання, самооцінки та самостимулювання, самовпливу); 7) використання різних форм науково-дослідної роботи для розвитку самостійності студентів, їх уміння займатися самоосвітою та самовихованням; 8) здійснення педагогічного керівництва процесом формування готовності до професійного самовдосконалення через індивідуальний підхід до кожного студента та налагодження суб'єкт-суб'єктної взаємодії між студентами і викладачами.

Проведене дослідження, звісно, не вичерпує всіх аспектів проблеми формування готовності майбутніх лікарів до професійного самовдосконалення. Перспективними для подальших досліджень є питання, що стосуються організації самоосвітньої діяльності студентів як складової їхньої готовності до професійного самовдосконалення, а також визначення педагогічних умов вивчення студентами передового досвіду у сфері медицини.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ

Статті у наукових фахових виданнях

1. Дудікова Л. В. Формування готовності до професійного самовдосконалення у майбутніх лікарів як педагогічна проблема / Л. В. Дудікова // Зб. наук. пр. № 43. Ч. II / Ред. кол.: В. О. Балашов (голов. ред.) та ін. – Хмельницький : Вид-во Нац. ак. Держ. прикордон. служби України ім. Б. Хмельницького, 2008. – С. 90–92.

2. Дудікова Л. В. Педагогічні умови підготовки майбутніх медиків до професійного самовдосконалення / Л. В. Дудікова // Зб. наук. пр. № 54. / Ред. кол.: Є. С. Барбіна та ін. – Херсон : Вид-во ХДУ, 2009. – С. 289–293.

3. Дудікова Л. В. Підготовка майбутніх медиків до професійного самовдосконалення / Л. В. Дудікова // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: // Зб. наук. праць. – Випуск 29. / Ред. кол.: В. І. Шахов (голова) та ін. – Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2009. – С. 103–108.

4. Дудікова Л. В. Аналіз стану готовності майбутніх медиків до професійного самовдосконалення / Дудікова Л. В. // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: Педагогіка / Ред. кол.: М. Вашуленко та ін. – Тернопіль: ТНПУ, 2009. – № 2. – С. 96–100.

5. Дудікова Л. В. Критерії, показники та рівні готовності майбутніх медиків до професійного самовдосконалення / Дудікова Л. В. // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. Випуск 56 / Редкол.: Т. І. Сущенко (голов. ред.) та ін. – Запоріжжя, 2009. – С. 207–212.

6. Дудікова Л. В. Психолого-педагогічні аспекти готовності майбутніх медиків до професійного самовдосконалення / Л. В. Дудікова // Зб. наук. пр. № 49. Ч. II / Ред. кол.: Л. М. Романишина (голов. ред.) та ін. – Хмельницький : Вид-во Нац. ак. Держ. прикордон. служби України ім. Б. Хмельницького, 2009. – С. 13–16.

7. Дудікова Л. В. Формування готовності майбутніх лікарів до самовдосконалення в контексті їх професійної підготовки / Л. В. Дудікова // Наук. вісн. Чернів. ун-ту. : зб. наук. пр. – (сер. «Педагогіка та психологія») / ред. кол. : І. С. Руснак (наук. ред.) та ін. – Чернівці, 2009. – Вип. 498. – С. 46–53.

8. Дудікова Л. В. Методичні рекомендації щодо підготовки майбутніх медиків до професійного самовдосконалення / Л. В. Дудікова, О. В. Діденко, // Вісник Національної академії ДПС України [Електронний ресурс] : електрон. наук. фах. вид. – 2010. – Вип. 1. Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/Vnadsps/2010_1/10dovmps.pdf. – Заголовок з екрана.

Методичні рекомендації

9. Дудікова Л. В. / Особливості формування готовності до професійного самовдосконалення у майбутніх лікарів. Методичні рекомендації / Л. В. Дудікова. – Вінниця: вид-во Вінницького національного медичного університету імені М. І. Пирогова, 2010. – 115 с.

Інші публікації

10. Дудікова Л. В. Актуальні питання формування готовності до професійного самовдосконалення майбутніх лікарів / Дудікова Л. В. // Освітньо-наукове забезпечення діяльності правоохоронних органів України : Всеукр. науково-практична конференція [Серія: Психолого-педагогічні й філологічні науки], (Хмельницький, 14 листопада 2008 року) / Державна прикордонна служба України, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького. – Хмельницький: НАДПСУ, 2008. – С. 81.

11. Дудікова Л. В. Досвід реалізації педагогічних умов підготовки майбутніх медиків до професійного самовдосконалення / Дудікова Л. В. // Сучасний соціокультурний простір : матеріали шостої всеукр. науково-практичної інтернет-конференції (Київ, 24 - 26 вересня 2009 р.). Частина 1 / Інститут наукового прогнозування та ін. – К.: 2009. – С. 47–48.

12. Дудікова Л. В. Формування готовності майбутніх лікарів до професійного самовдосконалення як складова їх професійної підготовки / Дудікова Л. В. // Стратегии развития Украины в глобальной среде / Материалы II международной научно-практической конференции 7 – 9 ноября 2008 года. – Т. 3. – Симферополь: ЦРОНИ, 2008. – С. 87–88.

13. Дудікова Л. В. Українська молодь у ракурсі реформ / Дудікова Л. В. // Болонський процес: модернізація освіти в Україні / Тези доповідей навчально-методичної конференції 16 лютого 2006 р. – Вінниця: ВНМУ імені М. І. Пирогова, 2006. – С. 21–22.

14. Дудікова Л. В. Language teaching: an art or a science? / Дудікова Л. В. // Молодь та медична наука на початку XXI століття / Матеріали III міжнародної наукової конференції студентів та молодих вчених. – Вінниця: ВНМУ, 2006. – С. 86.

15. Дудікова Л. В. / Шляхи використання інноваційних технологій в процесі підготовки лікарів / Дудікова Л. В. // Інноваційні технології вирішення нагальних потреб удосконалення підготовки лікарів. Тези доповідей навчально-методичної конференції 16 квітня 2009 р. – Вінниця: ВНМУ імені М. І. Пирогова, 2009. – С. 17–18.

АНОТАЦІЇ

Дудікова Л. В. Формування готовності до професійного самовдосконалення у майбутніх лікарів. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – «Теорія і методика професійної освіти». – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. – Вінниця, 2011.

Дисертацію присвячено дослідженню проблеми формування готовності до професійного самовдосконалення у майбутніх лікарів. У процесі проведеного дослідження визначено сутність, зміст готовності майбутніх лікарів до професійного самовдосконалення та особливості її формування, визначено критерії, показники та рівні цієї готовності. Обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови формування готовності майбутніх лікарів до професійного самовдосконалення. За результатами дослідження підготовлено методичні рекомендації професорсько-викладацькому складу щодо підготовки майбутніх лікарів до професійного самовдосконалення.

Одержані позитивні результати після проведення формувального етапу педагогічного експерименту підтвердили гіпотезу дослідження та дієвість обґрунтованих педагогічних умов.

Ключові слова: формування готовності, професійне самовдосконалення майбутніх лікарів, підготовка майбутніх лікарів, педагогічні умови.

Дудикова Л. В. Формирование готовности к профессиональному самосовершенствованию у будущих врачей. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – «Теория и методика профессионального образования». – Винницкий государственный педагогический университет имени Михаила Коцюбинского. – Винница, 2011.

Диссертация посвящена исследованию проблемы формирования готовности к профессиональному самосовершенствованию у будущих врачей.

В процессе проведенного исследования определена сущность, содержание готовности будущих врачей к профессиональному самосовершенствованию и особенности ее формирования, определены критерии, показатели и уровни этой готовности.

В исследовании процесс профессионального самосовершенствования личности рассматривается как целенаправленная, систематическая, высокоорганизованная и творческая деятельность, которая заключается в самостоятельном развитии и расширении профессиональных знаний, умений, способностей, профессионально значимых качеств личности и предусматривает непрерывный рост ее квалификации и личностный рост. Составляющими самосовершенствования является самообразование и самовоспитание.

Установлено, что готовность будущих врачей к профессиональному самосовершенствованию – это интегративное личностное свойство будущего врача, которое характеризуется системой профессиональных знаний и умений, сформированных самообразовательных и самовоспитательных умений,

профессионального самосознания, убежденности в социальной и личной значимости профессионального самосовершенствования, стремлении к новому и желание стать высококвалифицированным специалистом.

Особенности готовности будущих врачей к профессиональному самосовершенствованию обусловлены необходимостью поддерживать и совершенствовать свои знания и навыки на уровне современного состояния медицины, требованиями образовательного, практического и личностного характера, а также современными мировыми экономическими, политическими и социальными процессами.

В результате анализа научной литературы и практики профессиональной подготовки были определены критерии сформированности готовности будущих врачей к профессиональному самоусовершенствованию: мотивационно-ценностный, познавательный-информационный и деятельностно-результативный. Показателями сформированной готовности будущих врачей к профессиональному самосовершенствованию по мотивационно-ценностному критерию являются интерес к профессии врача, стремление стать врачом-профессионалом, наличие потребности в профессиональном самосовершенствовании, осознание личностного смысла и значимости профессионального самосовершенствования. Показателями познавательного-информационного критерия являются осознание степени своей подготовленности к профессиональному самосовершенствованию, навыки самонаблюдения и самоанализа; четкость представлений о сущности, содержании, признаках, составляющих, механизмах, этапах профессионального самосовершенствования медика; системность и глубина теоретических знаний по проблемам профессионального самосовершенствования. Показателями деятельностно-результативного критерия являются умения ставить цели и задачи профессионального самосовершенствования, планировать шаги по их достижению; владение различными методами, приемами и технологиями самосовершенствования; умение выбирать и использовать целесообразные средства для поиска и усвоения информации.

В исследовании установлено, что сформированность готовности будущих врачей к профессиональному самосовершенствованию проявляется на трех уровнях – высоком, среднем и низком.

Педагогическими условиями, обеспечивающими формирование готовности будущих врачей к профессиональному самосовершенствованию, являются: формирование потребности в профессиональном самосовершенствовании студентов; создание в студенческом коллективе благоприятной атмосферы для проявления активности каждого студента его личностного развития; развитие самостоятельности студентов путем организации их самообразования и самовоспитания, формирование навыков самообразовательной деятельности, обучение методам и приемам самовоспитания; педагогическое руководство этим процессом на основе индивидуального подхода к каждому студенту, установления субъект-субъектного взаимодействия и диалогического общения между студентами и преподавателями.

Экспериментальная проверка выдвинутых предположений, обработка данных методами математической статистики подтвердили гипотезу о том, что

уровень готовности будущих врачей к профессиональному самосовершенствованию можно повысить путем внедрения в профессиональную подготовку будущих врачей обоснованных в исследовании педагогических условий.

Проведенное исследование показало, что в учебно-воспитательном процессе вуза остаются потенциальные резервы для совершенствования профессиональной подготовки студентов – будущих врачей по результативному формированию у них готовности к профессиональному самосовершенствованию.

Ключевые слова: формирование готовности, профессиональное самосовершенствование будущих врачей, подготовка будущих врачей, педагогические условия.

Dudikova L. V. Forming the readiness of future doctors for their professional self-perfection. – Manuscript.

Dissertation for obtaining the scientific degree of a Candidate of Pedagogical sciences in specialty 13.00.04 – «Theory and methods of professional education». – Vinnytsya State Pedagogical University named after Mykhaylo Kotsyubynsky. – Vinnytsya, 2011.

The dissertation is devoted to the problems of forming the readiness of future doctors for their self-perfection. In the process of the conducted research the author specified the essence, the content of the future doctors readiness for the professional self-perfection and some peculiarities of its formation; also she defined criteria, indicators and levels of this readiness.

The author defined and tested experimentally the pedagogic conditions of the effective preparedness of future doctors for the professional self-perfection. According to the outcome of the experiment she has made the methodological recommendations for the teaching staff concerning the readiness formation of future doctors for their professional self-perfection.

The positive data obtained in the process of forming experiment proved validity of the research hypothesis as well as efficiency of the suggested pedagogic conditions.

Key words: readiness formation, professional self-perfection of future doctors, training of future doctors, pedagogic conditions.

Підписано до друку 21.01.2011 р. Формат 60х90/16
Папір друкарський. Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.
Тираж 100 прим. Зам. № 7.

Редакційно-видавничий відділ
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
21100, м. Вінниця, вул. Острозького, 32.